

O'Z-O'ZINI ANGLASHNI RIVOJLANTIRISH BOSQICHLARI, SHARTLARI VA MEXANIZMLARI

Ermatova Gulchexra Jumaboyevna

Farg'ona viloyati Quvasoy shahar 4 maktab psixologi ,

Isroilova Zamiraxon Alimamatovna

Farg'ona viloyati Quvasoy shahar 10 maktab psixologi,

Miraxmedova Nigora Nematovna

Farg'ona viloyati Quvasoy shahar 2-IDUM amaliyotchi psixologi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8115553>

Annotatsiya: O'z-o'zini anglashni shakllantirish bosqichlari bolaning aqliy rivojlanish bosqichlariga to'g'ri keladi - uning tug'ilishdan o'smirlik davrigacha bo'lgan intellektual va shaxsiy sohalarini shakllantirish borasida kirlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: anglash, chaqoloq, asos, vaqt, ma'lumot, bola, jismoniy, qulaylik , kosmos, holat, tana.

Birinchi bosqich chaqaloqdagi tana sxemasini shakllantirish bilan bog'liq - kosmosda tana qismlarining harakatlanish holatining nisbiy holatining sub'ektiv tasviri. Ushbu tasvir tananing va uning qismlarining kosmosdagi holati (proprioseptiv ma'lumotlar va kinestetik ma'lumotlarning organlarining harakatlanish holati) haqidagi ma'lumotlar asosida shakllanadi. Tana sxemasi jismoniy tanadan tashqariga chiqadi va u bilan uzoq vaqt davomida aloqada bo'lgan narsalarni (kiyimlarni) o'z ichiga olishi mumkin. Bolada proprioseptiv va kinestetik ma'lumotlar asosida paydo bo'ladigan hislar unda qulaylik yoki noqulaylik, ya'ni tananing farovonligi deb atash mumkin bo'lgan hissiy rangli taassurotni yaratadi. Shunday qilib, tana sxemasi dastlab o'z-o'zini anglash tuzilishidagi birinchi komponent hisoblanadi.

O'z-o'zini anglashni shakllantirishning ikkinchi bosqichi yurishning boshlanishi bilan bog'liq. Shu bilan birga, o'zlashtirish texnikasi emas, balki bolaning atrofidagi odamlar bilan munosabatlaridagi o'zgarishlar muhim ahamiyatga ega. Bolaning harakatdagi nisbiy avtonomiyasi bolaning boshqa odamlarga nisbatan ma'lum bir mustaqilligini keltirib chiqaradi. Bolaning o'zining "men" haqidagi birinchi g'oyasi ushbu ob'ektiv haqiqatni amalga oshirish bilan bog'liq. S. L. Rubinshteyn "SEN" bilan munosabatlardan tashqarida "men" yo'qligini ta'kidlaydi.

O'z-o'zini anglashni rivojlantirishning uchinchi bosqichi bolada shakllanayotgan gender roli o'ziga xosligi, ya'ni o'zini jinsga bog'lash va jinsiy rolning mazmunini tushunish bilan bog'liq. Jinsiy rolni assimilyatsiya qilishning etakchi mexanizmi identifikatsiya qilish, ya'ni o'zini tajriba va harakatlar shaklida boshqa shaxsga o'xshatishdir.

To'rtinchi bosqich - o'z-o'zini anglashni shakllantirishning muhim bosqichi - bolaning nutqni o'zlashtirishi. Nutqning paydo bo'lishi bola va kattalar o'rtasidagi munosabatlarning tabiatini o'zgartiradi. Nutqni o'zlashtirgan holda, bola boshqa odamlarning harakatlarini o'z xohishiga ko'ra boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi, ya'ni boshqalarning ta'siri ob'ektning holatidan u ularga o'z ta'sirining sub'ekti holatiga o'tadi .

O'z-o'zini anglashning rivojlanishi keyingi yosh bosqichlarida sodir bo'ladi.

Bolaning o'z-o'zini anglashining rivojlanishini belgilaydigan to'rtta shart mavjud:

- 1) bolaning kattalar bilan muloqot qilish tajribasi;
- 2) tengdoshlar bilan muloqot qilish tajribasi;

- 3) shaxsiy tajriba;
- 4) aqliy rivojlanish.

Bolalik davrida bola kattalarni shubhasiz hokimiyat sifatida qabul qiladi. Katta maktabgacha yoshga kelib, faoliyat jarayonida olingan bilimlar barqaror va ongli xususiyatga ega bo'ladi. Tengdoshlar bilan muloqot tajribasi Bolalarning o'z-o'zini anglashining shakllanishiga tengdoshlar bilan muloqot tajribasi ham ta'sir qiladi O'z-o'zini anglashni rivojlantirishning eng muhim shartlaridan biri bolaning individual tajribasini kengaytirish va boyitishdir. Shaxsiy tajriba haqida gapiradigan bo'lsak, bu holda ular atrofdagi ob'ektiv dunyoda bolaning o'zi bajaradigan aqliy va amaliy harakatlarining jamlangan natijasini anglatadi. O'z-o'zini anglashni shakllantirishning muhim sharti bolaning aqliy rivojlanishidir. Bu, eng avvalo, insonning ichki va tashqi hayoti faktlarini anglash, kechinmalarini umumlashtirish qobiliyatidir.

Bolaning o'z-o'zini ongini "ichkilashtirish" quyidagicha sodir bo'ladi:

Ota-onalar tomonidan to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita (xulq-atvor orqali) taklif rasm yoki munosabatlarning o'zi. Ota-onalar tomonidan shakllantirilgan bolaga bo'lgan qiyofasi va munosabati, o'zlarining "men" qiyofasi va bolaning o'ziga bo'lgan munosabati rivojlanishidan oldin. Ota-onalar bolaga o'z qiyofasini va munosabatini to'g'ridan-to'g'ri og'zaki shaklda yoki bilvosita shaklda - u bilan bunday xatti-harakatlar shaklida, bolaning ma'lum xususiyatlari va fazilatlarini anglatadi. Bolada ota-onalar tomonidan ajralib turadigan va shu bilan birga ularning ilhomlantiruvchi ta'sirining ob'ekti bo'lgan eng muhim xususiyatlar quyidagilardir:

- bolaning irodaviy fazilatlarini, uning o'zini o'zi tashkil qilish qobiliyati va maqsadga muvofiqligi;
- ota-ona talqinida ko'pincha itoatkorlikka, bolaning ota-ona hokimiyatiga bo'ysunishiga aylanadigan intizom;
- axloqiy fazilatlar - mehribonlik, rostgo'ylik;
- qiziqishlar, ayniqsa o'rganishga qiziqish;
- qobiliyatlar - "aql", xotira.

Bolada singdirilgan imidj va o'zini o'zi qadrlash ham ijobiy bo'lishi mumkin, bolaga uning mas'uliyatli, mehribon, aqlli, qobiliyatli ekanligi singdiriladi. Standartlar va da'volar darajasini shakllantirish. Ota-onalar va boshqalar kattalar bolani muayyan harakatlarni bajarish uchun maxsus baholash va standartlar bilan jihozlashadi. Intilishga arziydigan shaxsiy va umumiy maqsadlar. Ta'qib qilinadigan modellar va ideallar, amalga oshiriladigan rejalar.

Nazorat va o'z-o'zini nazorat qilish. Nazorat rivojlanishga ta'sir etuvchi omil sifatida o'z-o'zini anglash, standartlar, kutishlar, rejalar, me'yorlar, ideallarning mavjudligini nazarda tutadi. Biroq, nazoratning ham o'ziga xos "o'lchovi" bor, chunki u ma'lum bir harakatni nazorat qilish usulini anglatadi.

Katta maktabgacha yoshi bolaning aqliy rivojlanishida alohida rol o'ynaydi: hayotning ushbu davrida faollik va xatti-harakatlarning yangi psixologik mexanizmlari shakllana boshlaydi. Bu yoshda kelajakdagi shaxsning poydevori qo'yiladi: motivlarning barqaror tuzilishi shakllanadi; Yangi ijtimoiy ehtiyojlar paydo bo'ladi (kattalarni hurmat qilish va tan olish zarurati, boshqalar uchun muhim bo'lgan "kattalar" ishlarni bajarish istagi, "kattalar" bo'lish; tengdoshlarning e'tirofiga bo'lgan ehtiyoj: katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarning jamoaviy shakllariga faol qiziqish bildirish. faoliyat va shu bilan birga - o'yinda va boshqa faoliyatda birinchi, eng yaxshi bo'lishga intilish, belgilangan qoidalar va axloqiy me'yorlarga

muvofig harakat qilish zarurati va boshqalar); motivatsiyaning yangi (vositachilik) turi paydo bo'ladi - ixtiyoriy xatti-harakatlarning asosi; bola ijtimoiy qadriyatlarning ma'lum tizimini o'rganadi; jamiyatdagi axloqiy me'yorlar va xulq-atvor qoidalari, ba'zi hollarda u o'zining bevosita istaklarini jilovlay oladi va hozirgi paytda o'zi xohlaganidek emas, balki "kerak" kabi harakat qilishi mumkin (men "multfilmlarni" tomosha qilishni xohlayman, lekin onam o'ynashni so'raydi) akam bilan yoki do'konga boring; Men o'yinchoqlarni tozalashni xohlamayman, lekin bu navbatchining vazifasi, ya'ni buni qilish kerak va hokazo).

Keksa maktabgacha yoshdagi bolalar sodda va to'g'ridan-to'g'ri bo'lishni to'xtatadilar, avvalgidek, boshqalarga tushunarsiz bo'lib qoladilar. Bunday o'zgarishlarning sababi bolaning ongida uning ichki va tashqi hayotining farqlanishi (ajralishi). Yetti yoshga to'lgunga qadar, chaqaloq hozirgi paytda unga tegishli bo'lgan tajribalarga muvofiq harakat qiladi. Uning istaklari va bu istaklarning xulq-atvorda ifodalanishi (ya'ni ichki va tashqi) ajralmas bir butundir. Bu yoshdagi bolaning xatti-harakati shartli ravishda sxema bo'yicha tavsiflanishi mumkin: "xohlagan - bajarilgan". Soddalik va o'z-o'zidan bola tashqi tomondan "ichki" bilan bir xil ekanligini, uning xatti-harakati tushunarli va boshqalar tomonidan oson "o'qilishi" ni ko'rsatadi. Kattaroq maktabgacha yoshdagi bolaning xatti-harakatlarida o'z-o'zidan va soddalikni yo'qotish uning harakatlariga bolaning tajribasi va harakati o'rtasida joylashgan ba'zi bir intellektual daqiqalarni kiritishni anglatadi. Uning xatti-harakati ongli bo'ladi va boshqa sxema bilan tasvirlanishi mumkin: "Men xohladim - tushundim - qildim". Ogohlik yoshi kattaroq maktabgacha yoshdagi bolaning hayotining barcha sohalariga kiradi: u atrofdagilarning munosabatini va ularga va o'ziga bo'lgan munosabatini, shaxsiy tajribasini, o'z faoliyati natijalarini va hokazolarni anglay boshlaydi.

Katta maktabgacha yoshdagi eng muhim yutuqlardan biri bu o'z ijtimoiy "men" ni anglash, ichki ijtimoiy pozitsiyani shakllantirishdir. Rivojlanishning dastlabki davrlarida bolalar hayotda qanday o'rin egallashlarini hali bilishmaydi. Shuning uchun ular ongli ravishda o'zgarish istagiga ega emaslar. Kattaroq maktabgacha yoshda, bola birinchi marta boshqa odamlar orasida qanday mavqega ega ekanligi va uning haqiqiy imkoniyatlari va istaklari o'rtasidagi nomuvofiqlik haqida xabardor bo'ladi. Hayotda yangi, ko'proq "kattalar" pozitsiyasini egallash va nafaqat o'zi uchun, balki boshqa odamlar uchun ham muhim bo'lgan yangi faoliyatni amalga oshirish istagi aniq ifodalangan bo'ladi. Bola, go'yo odatdagi hayotidan "tushadi" va unga qo'llaniladigan pedagogik tizim maktabgacha ta'lim faoliyatiga qiziqishni yo'qotadi. Umumjahon ta'lim sharoitida bu birinchi navbatda bolalarning maktab o'quvchisining ijtimoiy mavqeiga erishish va yangi ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyat sifatida o'qish istagida namoyon bo'ladi ("Maktabda - kattalar, bolalar bog'chasida - faqat bolalar"), shuningdek, muayyan topshiriqlarni bajarish istagida kattalar, o'z majburiyatlarining bir qismini o'z zimmalariga oladilar, oilada yordamchi bo'lishadi.

References:

1. Sadikovich, S. F. (2023). Originality Definition of Visual Diagnostic Methods of Accentuating the Character of a Person. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 2(2), 17-19. Retrieved from <http://journals.academiczone.net/index.php/jiphr/article/view/557>

2. Soliev F. S., Sodiqova F. F. Psychological health: symptoms of disorders in perception and perception processes //Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества. – 2020. – С. 78-80.
3. Soliev, F. (2022). Identification of hidden opportunities inherent in the personality psychotype in interpersonal relationships. In Человеческий капитал как фактор социальной безопасности (pp. 258-266).
4. Soliev, F. S., & Sodiqova, F. F. (2020). Psychological health: symptoms of disorders in perception and perception processes. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 78-80).
5. Soliev, F. S., and F. F. Sodiqova. "Psychological health: symptoms of disorders in perception and perception processes." Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества. 2020.
6. Topvoldieva, M. E., & Yulbarsova, L. (2022). Actuality of psychological support in work with children from the risk group. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 12(6), 51-56.
7. Yulbarsova, A. L. (2022). Actual questions of psychological research of laziness among pupils. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 12(5), 318-323.
8. Zaynobidinov, J., & Soliev, F. (2020). COLOR MEDITATION IN PSYCHOLOGICAL HEALTH CORRECTION. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 365-367).
9. Зайнобидинов Ж., Солиев Ф. РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИНТЕРВЕНЦИЙ В УКРЕПЛЕНИИ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ УЧАЩИХСЯ //ББК Ю953. – 2020. – С. 269.
10. Зайнобидинов, Ж., & Солиев, Ф. (2020). РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИНТЕРВЕНЦИЙ В УКРЕПЛЕНИИ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ УЧАЩИХСЯ. ББК Ю953, 269.
11. Зайнобидинов, Ж., and Ф. Солиев. "РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИНТЕРВЕНЦИЙ В УКРЕПЛЕНИИ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ УЧАЩИХСЯ." ББК Ю953 (2020): 269.
12. Солиев Ф. С., Содиқова Ф. Ф. ПРИЗНАКИ НАРУШЕНИЯ ОЩУЩЕНИЙ И ВОСПРИЯТИЯ //ББК Ю953. – 2020. – С. 78.
13. Солиев Ф. С., Содиқова Ф. Ф. ПРОЕКТИВ ВА ВИЗУАЛ МЕТОДИКАЛАР ЁРДАМИДА СПОРТЧИ ПСИХОТИПИ ВА РУҲИЙ ХОЛАТИНИ АНИҚЛАШ. – 2022.
14. Солиев, Ф. (2020). PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF USING THE ACHIEVEMENTS OF SOCIAL PROFILE IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 265-268).
15. Солиев, Ф. С., & Содиқова, Ф. Ф. (2020). ПРИЗНАКИ НАРУШЕНИЯ ОЩУЩЕНИЙ И ВОСПРИЯТИЯ. ББК Ю953, 78.
16. Солиев, Ф. С., & Содиқова, Ф. Ф. (2022). ПРОЕКТИВ ВА ВИЗУАЛ МЕТОДИКАЛАР ЁРДАМИДА СПОРТЧИ ПСИХОТИПИ ВА РУҲИЙ ХОЛАТИНИ АНИҚЛАШ.
17. Солиев, Ф. С., & Содиқова, Ф. Ф. (2022). ПРОЕКТИВ ВА ВИЗУАЛ МЕТОДИКАЛАР ЁРДАМИДА СПОРТЧИ ПСИХОТИПИ ВА РУҲИЙ ХОЛАТИНИ АНИҚЛАШ.
18. Солиев, Ф. С., and Ф. Ф. Содиқова. "ПРИЗНАКИ НАРУШЕНИЯ ОЩУЩЕНИЙ И ВОСПРИЯТИЯ." ББК Ю953 (2020): 78.
19. Солиев, Фарҳоджон Содиқович, and Фариза Фарҳоджоновна Содиқова. "ПРОЕКТИВ ВА ВИЗУАЛ МЕТОДИКАЛАР ЁРДАМИДА СПОРТЧИ ПСИХОТИПИ ВА РУҲИЙ ХОЛАТИНИ

INNOVATIVE
ACADEMY